

Małgorzata Kita

Uniwersytet Śląski w Katowicach

 <https://orcid.org/0000-0003-1456-634X>

malgorzata.kita@us.edu.pl

Język w dyskursach internetowych i językowo- -komunikacyjne normy, zasady, reguły...

Streszczenie. Artykuł ma charakter przeglądowy, dotyczy językoznawczej refleksji nad językiem w internecie w kontekście norm, zasad, reguł mających regulować jego używanie. Internet to środowisko komunikacyjne, w którym rola języka pozostaje ważna. Jest zbudowany z tekstów *sensu stricto*, językowych, i *sensu largo*, inomodalnych i różnomodalnych. Teksty zaś, osadzone w kontekstach, tworzą dyskursy. Językoznawcy wielokrotnie stawiają badawcze pytania o jakość języka dyskursów w internecie, o zgodność z normami poprawności językowej. Interesujące staje się pytanie o zasadność wprowadzenia pojęcia językowej normy internetowej. Autorka wymienia koncepcje dotyczące zasad języka w użyciu, które są szersze niż normy poprawności językowej lub tylko gramatycznej. Zasadne jest potraktowanie ich jako narzędzi do badań nad normatywnymi i jakościowymi aspektami językowej komunikacji w internecie. W niektórych przypadkach należy jednak dokonać modyfikacji i aktualizacji takich norm, zasad, reguł, by stały się operacyjne wobec dyskursów internetowych.

Słowa kluczowe: dyskursy internetowe, normy językowe i komunikacyjne, odstępstwa od norm

*Language in Internet discourses and linguistic-
-communicative norms, rules, principles...*

Summary. The article is a review, it concerns linguistic reflection on language on the Internet in the context of norms, principles and rules regulating its use. The Internet is a communication environment in which the role of language remains important. It is composed of texts *sensu stricto*, linguistic and *sensu largo*, different modal. And texts, embedded in contexts, create discourses. Linguists repeatedly ask research questions about the quality of the language of discourses on the Internet, about compliance with the standards of linguistic correctness. An interesting question is the

legitimacy of introducing the concept of an Internet linguistic norm. The author lists concepts regarding the rules of language in use that are broader than the norms of linguistic or only grammatical correctness. It is justified to treat them as tools for research on the normative and qualitative aspects of linguistic communication on the Internet. In some cases, however, such norms, principles and rules should be modified and updated so that they become operational with regard to Internet discourses.

Keywords: Internet discourses, language and communication norms, failure to apply linguistic and communicative standards

W XXI w., ponad pół wieku od swego powstania (zob. Pacelt 2021), internet stał się niezbywalnym składnikiem życia człowieka. Stało się tak, ponieważ

Internet wzbudził w jego użytkownikach potrzebę uczestnictwa i aktywności, i, co więcej, dał im sposobność do samodzielnego kształtowania rzeczywistości medialnej, pozwalając na bezpośredni udział w procesie tworzenia jego zawartości¹. Udostępnił nie tylko globalną platformę wymiany myśli, lecz także narzędzia, dzięki którym mogą to robić bez większego wysiłku i ponoszenia kosztów (Jabłońska 2020: 128).

Popularny internetowy mem dopisuje go do piramidy ludzkich potrzeb stworzonej niegdyś (w 1954 r.) przez Abrahama Harolda Maslowa (Maslowa 1990): dostęp do Wi-Fi staje się w tej kpiarskiej XXI-wiecznej hierarchii bardziej podstawowy niż spełnianie potrzeb fizjologicznych. A w czerwcu 2016 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło rezolucję, według której internet uznaje się za jedno z podstawowych praw człowieka, tak jak prawo do życia, bezpieczeństwa osobistego, wolności, równości wobec prawa czy prywatności. Choć ma ona status niewiążący (*non-binding*), stanowi kolejny etap adaptacji Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka w świecie wirtualnym.

Współcześnie sieć tworzy „nową rzeczywistość”, ze wszystkimi tego konsekwencjami. Jej zasięg upoważnia do nazywania jej „galaktyką” (Castells 2003), a ranga – „tkanką ludzkiego życia” (Castells 2003: 11), która immanentnie wiąże życie człowieka z technologią.

Artykuł ma charakter przeglądowy, dotyczy językoznawczej refleksji nad językiem w internecie w kontekście norm, zasad, reguł mających regulować jego używanie.

Językowość internetu

Internet jest zbudowany z tekstów, tych *sensu stricto*, językowych, i tych *sensu largo*, innomodalnych i różnomodalnych. Teksty zaś, osadzone w kontekstach, tworzą dyskursy. O nich też mówi się, podobnie jak o internecie, używając metafory kosmicznej, zestawiając je z mgławicami (Kalaga 2001).

¹ O kulturze uczestnictwa zob. Jenkins 2007: 9.

Internet to medium, jak również środowisko komunikacyjne, w którym rola języka pozostaje ważna. Można ująć to radykalnie: „Internet stanowi twór zbudowany w całości ze słów i w tym sensie jest rajem dla semiotyków” (Lisiecki 2001: 116). Komunikacja za pośrednictwem komputera sprowokowała lingwistów do ponownego podjęcia refleksji na temat pojęcia tekstu. Jego tradycyjne rozumienie okazało się niewystarczające, by objąć tę formę tekstowości, która pojawiła się z rozwojem sieci. Stąd propozycja rozpatrywania tekstu i jego funkcjonowania w przestrzeni wirtualnej jako hipertekstu.

W kontekście audiowizualności tekstów cyfrowych można wyrazić intelektualny optymizm, akcentując koegzystencję kodów semiotycznych, a nie rozpatrując ich w kategorii dominacji. Podzielam przekonanie wyrażone przez Marylę Hopfinger, że „obraz wzbogaca i równoważy scenę komunikacyjną, a nie wypiera słowa” (Hopfinger 2013: 12); także taka dystopijna wizja pobrzmiewa czasem w wypowiedziach krytyków kultury audiowizualnej, kultury obrazu, kultury obrazkowej. Słowo (metonimia języka w sensie Saussure’owskiego systemu) pozostaje składnikiem komunikatu medialnego (mediotekstu, zob. Skowronek 2013), należy mieć jednak na uwadze, że język funkcjonuje dziś w kulturze audiowizualnej, która wywiera na niego pewien wpływ. „Poddane technologii” (Ong 1992), należące do przestrzeni elektralności – pozostaje właściwością człowieka. *Homo virtualis* pozostaje *homo loquens* i *homo communicans*², a „media [...] uznać należy za warunek istnienia i sprawczości dyskursu, manifestujący się również w specyfice funkcji i znaczeń praktyk komunikacyjnych” (Czachur 2020: 159).

Fragmentaryzując badawczo w różny sposób i z różnych powodów „galaktyczną” przestrzeń internetu – „mgławicę” dyskursu³ – warto mieć na uwadze uzasadniającą wielość typologii konstatację: „Nie ma uniwersalnego sposobu porządkowania logosfery” (Wojtak 2014: 97). Wiedza o komunikacji w internecie, dyskursach internetowych, udyskursowane formy komunikacji mają charakter fragmentaryczny i otwarty. Wynika to po części z mechanizmów postrzegania, jakimi cechuje się człowiek (zob. np. Tokarczuk 2019: 16). Same media masowe w swoją historię mają wpisany proces fragmentaryzacji, wynikający nie tylko z chronologicznego następstwa poszczególnych mediów masowych, lecz także z ich immanentnych właściwości (Szpunar 2012: 167–168).

Mgławicowość⁴ także językowej materii dyskursów w galaktyce internetowej budzi badawcze pytania o ich jakość, w tym językową: *Czy normy językowe obowiązują w Internecie?* (Gruszczyński 2001), *Czy Internet to świat bez zasad?* (Knol 2012), co w internecie prowokuje do zachowań łamiących (różne) normy? Można odpowiedzieć krótko: (złudne) poczucie anonimowości,

² Zob. też *homo legens* (Jawór 2008).

³ W artykule przyjmuję autorską koncepcję i definicję dyskursu zawartą w Czachur 2020.

⁴ Zob. jedno ze znaczeń słowa: ‘coś, co jest niejasne, nieokreślone lub nie ma wyraźnych kształtów’ (SJP PWN).

kultura indywidualizmu, a jedną z jej form jest indywidualizm sieciowy. Dodać można też siłę perswazyjną skrzydlatego wyrażenia „Wyróżnij się lub zgiń”, nawiązującego do tytułu poradnika Jacka Trouta (Trout, Rivkin 2000). Trzeba również uwzględnić poziom kapitału kulturowego internauty, warunkowany w części poziomem edukacji młodego pokolenia, a także ocierający się o indyferentyzm stosunek części młodzieży do języka narodowego.

Internet a normy, zasady, reguły językowe

Teoretyczne myślenie kulturalnojęzykowe wypracowało koncepcję dwustopniowości normy językowej, wprowadzając pojęcia *norma wzorcowa* i *norma użytkowa* w celu regulacji i opisu współczesnych zachowań językowych (SPP). To ta pierwsza powinna być respektowana w wypowiedziach o charakterze publicznym, „zwłaszcza tych, które są wzorotwórcze i kulturotwórcze” (SPP 2005: 32). Media stanowią zatem – zarówno zgodnie z ustaleniami teoretyków, jak i na mocy polityki językowej – społeczną przestrzeń, w której obowiązuje/powinno obowiązywać przestrzeganie zasad ujętych w normie wzorcowej, wysokiej: „[...] norma ta winna być przestrzegana w języku dziennikarzy i publicystów, ludzi nauki i innych intelektualistów. Oznacza to, że ocena języka telewizji, radia, prasy [...] powinna być dokonywana pod kątem realizacji normy wzorcowej” (SPP 2005: 32). Wiele badań, analiz i danych pozwala stwierdzić, że media z tego obowiązku propagowania normy wzorcowej się wywiązują, choć różne media czynią to w różnym stopniu. Uwagę badaczy przyciągają – jako wyraziste, szczególnie dostrzegalne – zjawiska nierespektowania normy językowej. Zdarzają się błędy w obrębie wszystkich poziomów językowych. Są też wykroczenia natury komunikacyjnej: nieprzestrzeganie etykiety językowej, nierespektowanie zasad konwersacyjnych, ignorowanie aspektów pragmatycznych aktu komunikacyjnego, zawieszenie wymiaru etycznego komunikacji (język dominacji, przemocy, agresji, dyskryminacji, manipulacja, kłamstwo)⁵.

Wirtualna rzeczywistość społeczna i językowa prowokuje do redefiniowania tych pojęć normatywnych i do stawiania pytania o zasadność wprowadzenia pojęcia *norma internetowa*, która nie musi być tożsama z dotychczas wypracowanymi normami językowymi (Żydek-Bednarczuk 2007). To kolejna „generacja” normatywnej refleksji językoznawczej, zogniskowana tym razem na komunikację wirtualną; wszak to przestrzeń komunikacyjna odmienna

⁵ Wykroczenia wobec normy, błędy performancji (*mistakes*) i błędy kompetencji (*errors*), mogą być nieuświadomione, spontaniczne, wynikać z różnych przyczyn wewnętrznych lub zewnętrznych. Ale można też mówić o celowych, zamierzonych zachowaniach transgresyjnych wobec normy o różnych motywacjach: bunt, nonkonformizm, prowokacja, gra z odbiorcą. Obie te możliwości w mediach współlistnieją.

od tego, co było znane dotychczas, nawet jeśli nie radykalnie nowa, to zmodyfikowana, inaczej zorganizowana niż tradycyjne społeczeństwo, o innym podejściu do języka (por. np. Żydek-Bednarczuk 2013).

W toku XX w. media masowe przejęły rolę zasadniczego kanału szerzenia (się) norm języka ogólnego (ogólnopolskiego) (Bajerowa 2003: 34), przesuwając instytucje dotychczas spełniające tę funkcję – literaturę, rodzinę, szkołę, Kościół – na plan dalszy. Przemiany społeczne, kulturowe, technologiczne sprawiły, że to język prasy, radia, telewizji zaczęto traktować jako wzory językowe – choć „nie całkiem słusznie” (Bajerowa 2003: 35). Media, zwłaszcza „tradycyjne”, nobilitują język w nich obecny: „Ten bowiem język już przez fakt publikowania przez przekąźniki państwowe uzyskuje status oficjalności, a więc reprezentatywności i – w podświadomym domniemaniu – doskonałości” (Bajerowa 2003: 35).

Media stały się więc przekąźnikiem normy językowej / norm językowych. Ich rola w rozwoju języka nie ogranicza się jedynie do mediatyzowania odmiany wzorcowej, a przynajmniej standardowej. Równolegle, zwłaszcza w okresie przełomu wieków XX i XXI, w kulturze konwergencji (Jenkins 2007) stały się one również generatorem norm i zwyczajów komunikacyjnych i językowych. Ta rola przypadła głównie medium najmłodszemu, czyli internetowi, który jako medium nowe, powszechne, egalitarne i – co więcej – interaktywne wytworzył nowe lub zmodyfikował istniejące formy genologiczne, sobie właściwy kod grzecznościowy (netykietę), nowe kategorie językowe (np. nicki), nowe formy i nowe normy – powołał do życia po wiekach oralności i piśmienności nową formę kultury, która zyskała nazwę elektralności. Stał się też przestrzenią kreatywności oraz językowego eksperymentowania, z nieograniczonym dostępem dla każdego. Co więcej, choć tradycyjnie naruszenia znormalizowanej ortografii są traktowane jako przejaw niewiedzy/nieuctwa (i w szkole penalizowane niskimi ocenami), internet stał się przestrzenią, w której normy pisowni mogą być zawieszane na mocy konwencji obowiązujących w świecie wirtualnym (i w społeczeństwie indywidualności). Panuje tu nonkonformizm ortograficzny, bliski anarchii. Stąd postulat liberalnego traktowania internetowych zwyczajów pisownianych: „W istocie jednak internetografia powinna być traktowana raczej jako sfera znaczących odstępstw od zasad ortografii niż obszar niewiedzy” (Grzenia b.r.). Ten sąd nie wyklucza innego: autorzy tekstów internetowych nie tylko walczą, zmagają się, bawią się z konwencją ortograficzną (to prawda w odniesieniu do części pisania internetowego), lecz także bywają indyferentystami ortograficznymi, a ich wytwory pisarskie są aortograficzne, unieważniają wartość ortografii jako konwencji. Ale też pewna część użytkowników internetu wykazuje się brakiem umiejętności poprawnego pisania, nie tylko zresztą na poziomie ortograficznym i interpunkcyjnym. Ta beztraska i niefrasobliwość na poziomie ortografii, przejawiana w środowisku komunikacji

zapośredniczonej komputerowo, powinna przyciągać uwagę językoznawców – ze względu na potencjalne interferencje, które mogą zachodzić w sytuacjach przejścia z komunikacji w przestrzeni *online* do przestrzeni w *real life*. W tym nurcie refleksji istotny jest problem punktu odniesienia dla kwalifikacji wypowiedzi jako dewiacyjnej, odbiegającej od normy, a właściwie: norm – jakich? Albo inaczej to ujmując: punktów odniesienia, referencyjnych dla tekstów poprawnych albo nawet wzorcowych.

Językoznawstwo wypracowało też szersze spojrzenie na zasady języka w użyciu niż ocena poprawności językowej lub tylko gramatycznej. Wymienię je tylko, nie podejmując w tym miejscu dyskusji z nimi:

- Teoria trzech stylów: wzniosłego/wysokiego, średniego i prostego/niskiego, istniejąca w retoryce starożytnej i kontynuowana w epokach klasycznych aż do XVIII w. Rozróżnienie to miało charakter normatywny, określało zasięg i zadania poszczególnych odmian stylowych zgodnie z obowiązującą zasadą *decorum*.
- Maksymy konwersacyjne (zasady konwersacyjne) Paula H. Grice'a wpisane w teorię implikatur konwersacyjnych (1977).
- Zasada grzeczności George'a Lakoffa (1973; zob. też Grice 1977) i normy grzecznościowe Małgorzaty Marcjanik (2015)⁶.
- Koncepcja trzech typów kontaktów językowych Władysława Lubasia (1979)⁷.
- Zasady kultury komunikacji językowej sformułowane przez Mariana Bugajskiego (1999).
- Zasady etyki słowa Anny Pajdzińskiej i Jadwigi Puzyniny (1996).
- Teoria genologiczna Marii Wojtak (2004), zwłaszcza koncepcja wzorców genologicznych.
- Propozycja podziału i opisu gatunków z uwzględnieniem ich kodyfikacji lub szerzej: konwencjonalizacji autorstwa Aleksandra Wilkonia (2002: 201–204).
- Normalizacja artykułu naukowego pod względem struktury tekstu: struktura IMRAD, której nazwa pochodzi od pierwszych liter nazw sekcji (części) artykułu: **I**ntroduction, **M**ethods, **R**esults, **D**iscussion⁸.
- Cechy tekstu/tekstowości przedstawione przez Jerzego Bartmińskiego i Stanisławę Niebrzegowską-Bartmińską (2010).

⁶ Zob. szerzej Żurek 2008.

⁷ Zob. Skudrzyk, Warchała 2002, 2020.

⁸ Ta struktura pojawia się (jako wymagana przez redakcję) w czasopismach naukowych z różnych dyscyplin.

- Zalecenia dotyczące dyskursu równościowego (Dymek i in. 2011).
- Zasady kultury języka w internecie zaproponowane przez Alinę Naruszewicz-Duchlińską (2019).
- Regulacje ustawowe: Ustawa o języku polskim (Dz.U. z 2011 r. Nr 43, poz. 224; brzmienie od 1 października 2011). Zachowania w internecie reguluje też w pewnym zakresie prawo danego państwa. W polskiej rzeczywistości internetowej nie wolno publikować treści, które nie są zgodne z ustaleniami zawartymi w ustawach.

Niektóre z wymienionych koncepcji dotyczą komunikacji językowej *in toto*, inne są eksplikytnie zorientowane na komunikację w internecie. A istnieją w nim dyskursy autochtoniczne, dla których internet jest pierwotnym – i jedynym – środowiskiem życiowym, oraz ksenochtoniczne, powstające w wyniku migracji tekstów pomiędzy różnymi środowiskami życiowymi (Trzynadłowski 1982), by nie pominąć tekstów nieinternetowych i przedinternetowych. Niektóre z tych koncepcji powstały zatem z myślą o komunikacji internetowej, inne wymagają przemyśleń, rewizji, renowacji, modyfikacji. Warto je mieć w pamięci z racji ich potencjału poznawczego i opisowego. Wyrażam przekonanie, że mogą być – po aktualizacji – przydatne do badania i opisu normatywnych aspektów użycia języka w internecie.

Przywołane normy, zasady, reguły itp. tworzą językoznawcy (zaryzykuję ocenę, że przypadkowi Kowalska i Nowak znają podstawy poprawności gramatycznej raczej intuicyjnie, ale nie szczegółowe studia z zakresu kultury języka i lapsologii), politycy (Ustawa o języku polskim wydaje się, przynajmniej w części, przykładem zasad „papierowych”), jak również urzędnicy. Powstały w różnych czasach, w tym także już w starożytności, odnoszą się do różnych form istnienia języka, różnych jego poziomów. Należą do grupy asercji (a może również asercji połączonych w trybie implicytnym z dyrektywnością) i dyrektywów. Mają, jak widać, różną moc illokucyjną. Różne też mogą być reakcje na nie i sankcje za ich nieszanowanie (efekty perlokucyjne).

Duża część tych zasad normujących, typologizujących ma regulować używanie języka w ogóle. Ale przedmiotem naszej uwagi są dyskursy internetowe. Internet, medium, ale i środowisko komunikacyjne, by nie powiedzieć: egzystencjalne, ma swoje charakterystyczne właściwości. Bycie w „prawdziwym świecie” i w świecie internetu nie jest tożsame, każde z tych środowisk ma swoje normy i zwyczaje, które w części mogą się pokrywać. Kodeks bycia w internecie – nazwany *netykietą* – został stworzony tuż u zarańcia świata internetowego⁹. Pierwsza wersja netykiety, traktowanej jako etykieta w przestrzeni wirtualnej, autorstwa Arlene H. Rinaldi, powstała już

⁹ Pierwsze znane użycie słowa *netiquette* datuje się na 1982 r. W polszczyźnie *netykieta* zagościła w 1997 r. (słowo zostało wtedy odnotowane w NKJP).

w 1992 r.¹⁰. Dokument obejmował podstawowe reguły korzystania z poczty elektronicznej, grup dyskusyjnych czy telnetu. Podkreślony został niejednolity charakter sieci – zasady netykietalne obowiązujące w jednej przestrzeni niekoniecznie muszą być właściwe w innej. Warto mieć nadal w pamięci jego słowa, akcentujące odpowiedzialność użytkownika internetu.

Podobnie jak zasady *savoir-vivre'u* netykieta nie jest skodyfikowana¹¹. Nie są one tożsame, ale netykieta zaleca podobne zasady do tych, które regulują zachowanie w świecie *offline*. Nie dopuszcza zachowań antyspołecznych i niezgodnych z dobrym wychowaniem.

Zestaw reguł netykietalnych ustalany jest wewnątrz konkretnej społeczności internetowej, na jej potrzeby, np. forum dyskusyjnego, serwisu społecznościowego. Fora dyskusyjne z poprzednich dekad, oparte na uprzejmej wymianie zdań, nie są już jedynym sposobem wymiany myśli w internecie. Niektóre grupy tematyczne lub czaty i media społecznościowe charakteryzuje luźna atmosfera – dopuszczalne są tam wulgaryzmy lub serie krótkich wiadomości. Można jednak wyróżnić 10 zasad, które obowiązują niezależnie od strony internetowej i struktury jej społeczności:

1. Nie hejtuj – wypowiadaj się z szacunkiem.
2. Nie naruszaj prywatności innych osób.
3. Nie spamuj i pisz na temat.
4. Pisz poprawnie, w obowiązującym języku.
5. Nie udostępniaj cudzej własności bez podania źródła.
6. Czytaj regulaminy i respektuj zasady grupy.
7. Nie prowokuj kłótni (zakaz trollowania).
8. Korzystaj z wyszukiwarki, zanim zadasz pytanie.
9. Nie udostępniaj podejrzanych artykułów i fake newsów.
10. Nie nadużywaj ironii i sarkazmu (*Jak zachować się...*).

Podstawową zasadą bycia w internecie jest szacunek dla drugiego, czyli jest ona analogiczna do tej, która reguluje relacje międzyludzkie w „prawdziwym świecie”: „W internecie bądź sobą, chyba że jesteś chamem – wtedy bądź kimś innym”, jak mówił Janusz Chabior w kampanii przeciw wulgarności w internecie.

¹⁰ Pierwszym polskim źródłem internetowego *savoir-vivre'u* był serwis założony w 1998 r. przez Tomasza Urbańskiego. Jego strona już nie istnieje, lecz stała się podstawą kolejnych netykiet. Obowiązywały początkowo na forach dyskusyjnych, w poczcie e-mail i komunikatorach.

¹¹ O pojęciach *normalizacja* i *kodyfikacja* zob. np. Siuciak 2020.

Netykieta okazuje się internetowym „kodeksem drogowym” bardzo wszechstronnym, ale jednocześnie wyspecjalizowanym – w postaci szczegółowych netykiet. Czyli: „Grzeczność wszystkim należy, lecz każdemu inna”.

Zakończenie

Internet to przestrzeń balansowania między swobodą, kreatywnością, oryginalnością, indywidualnością, nonkonformizmem a przymusem, zasadami, normami. Internauta powinien mieć świadomość tego, że ma prawo do błędu, niepoprawności, nienormatywności, inności, oryginalności, wyjątkowości, bez sankcji – krytyki, potępienia, kpiny, wykluczenia. Swobodę kreatora ograniczy szacunek wobec odbiorcy i samego siebie, względem drugiego. Ideałem byłaby, być może, jedna z naczelnych zasad etycznych w medycynie: *Primum non nocere*, przypisywana Hipokratesowi.

Językowa jakość dyskursów internetowych stanowi rezultat działań co najmniej dwóch sfer: edukacji w zakresie komunikacji werbalnej (włączam tu – jako fundament – dokonania naukowe uczonych z różnych dyscyplin zorientowane na poznawanie komunikacji międzyludzkiej i jej zasad) oraz edukacji medialnej, która daje fundamenty poruszania się w e-świecie.

Od lat toczy się debata nad edukacją medialną, cyfrową, internetową, która uczyłaby o mediach, dla mediów, wobec mediów. Te formuły są skrótem odnoszącym się do uzyskania kompetencji, sprawności w korzystaniu z mediów przy różnorodności ról komunikacyjnych, (krytycznych) postaw wobec mediów, treści i formy przekazów. Obejmują, co oczywiste, wszystkie media obecne w rzeczywistości XXI w., w tym internet, który w swoim rozwoju stał się metamedium społecznym (Filiciak 2010).

Normalizowanie komunikacji werbalnej dokonuje się od zarania istnienia internetu i społeczności internetowej. Mechanizm regulujący cały czas pozostaje obiektem zainteresowania i troski samych użytkowników internetu i różnych specjalistów od werbalnych relacji międzyludzkich, czego najnowszym przykładem może być błyskawiczna reakcja na nieprzewidziane, wymuszone biologią (pandemią COVID-19) przyspieszenie przechodzenia na życie w trybie *online*, która ma postać poradników dotyczących netykiety na potrzeby najnowszych form komunikacji (por. Jarczyński 2021).

Wykaz skrótów

SJP PWN – *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl> (dostęp: 10.10.2021).

SPP – Markowski A. (red.), 2005, *Słownik poprawnej polszczyzny*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Literatura

- Bajerowa I., 2003, *Zarys historii języka polskiego 1939–2000*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S., 2010, *Tekstologia*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bugajski M., 1999, *Pół wieku kultury języka polskiego w Polsce 1945–1995*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Castells M., 2003, *Galaktyka Internetu: refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, przeł. T. Hornowski, Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Czachur W., 2020, *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe.
- Dymek M., Hołojda K., Krysiak P., Małocha-Krupa A., Pietrzak W., Sikora K., 2011, *Poradnik równościowy*, Oława: Fundacja Grejpsfrut, https://umwd.dolnyślask.pl/fileadmin/user_upload/Organizacje_pozarządowe/Dolnoslaska_Akademia_Gender-Poradnik_Rownosciowy_F-Grejpsfrut.pdf (dostęp: 10.10.2021).
- Filiciak M., 2010, *Internet – społeczne metamedium*, w: W. Godzic (red.), *Media audiowizualne*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej Academica, s. 104–124.
- Grice P., 1977, *Logika i konwersacja*, przeł. J. Wajszczuk, „Przegląd Humanistyczny” 6, s. 85–99.
- Gruszczyński W., 2001, *Czy normy językowe obowiązują w Internecie?*, w: J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska (red.), *Zmiany w publicznych zwyczajach językowych*, Warszawa: Rada Języka Polskiego przy Prezydium PAN, s. 183–190.
- Grzenia J., b.r., *Co język polski zawdzięcza Internetowi?*, https://rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1379 (dostęp: 10.10.2021).
- Hopfinger M., 2013, *Czy obraz wypiera słowo?*, w: K. Wolny-Zmorzyński, W. Furman, J. Snopek, K. Groń (red.), *Komunikacja wizualna w prasie i mediach elektronicznych*, Warszawa: Poltex, s. 11–14.
- Jabłońska M., 2020, *Współczesna konwergencja mediów w perspektywie użytkowników – modele oraz metody pomiaru*, „Studia i Perspektywy Medioznawcze” 2, s. 127–139.

- Jak zachować się w Internecie? 10 zasad netykiety, 2020, <https://www.itselect.pl/technologie/internet/jak-zachowac-sie-w-internecie-10-zasad-netykiety> (dostęp: 10.10.2021).
- Jarczyński A., 2021, *Pandemiczny savoir-vivre. Życie i praca w dobie pandemii*, Warszawa: How2.
- Jawór A., 2008, *Homo scribens i homo legens w polskim słownictwie i frazeologii*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Jenkins H., 2007, *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*, przeł. M. Bernatowicz, M. Filiciak, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Kalaga W., 2001, *Mgławice dyskursu: podmiot, tekst, interpretacja*, Kraków: Universitas.
- Knol K., 2012, *Czy internet to świat bez zasad?*, „Remedium” 7-8, s. 4-5, https://www.academia.edu/8613986/Czy_Internet_to_%C5%9Bwiat_bez_zasad (dostęp: 10.10.2021).
- Lakoff G., 1973, *Fuzzy grammar and the performance / competence terminology game*, „Papers from the Ninth Regional Meeting”, Chicago Linguistic Society, s. 271-291.
- Lisiecki M., 2001, *Komunikacja przez komputer (CMC)*, w: G. Habrajska (red.), *Język w komunikowaniu*, t. 3, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 106-118.
- Lubaś W., 1979, *Społeczne uwarunkowania współczesnej polszczyzny*, Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Marcjanik M., 2015, *Słownik językowego savoir-vivre'u*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323515128>
- Maslow A.H., 1990, *Motywacja i osobowość*, przeł. P. Sawicka, Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
- Naruszewicz-Duchlińska A., 2019, *Kultura zachowań językowych w internecie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Ong W.J., 1992, *Oralność i piśmienność: słowo poddane technologii*, przeł. i wstępem opatrzył J. Japola, Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Pacelt O., 2021, *Historia Internetu. Od Web 1.0 do Web 3.0 i 4.0*, <https://botland.com.pl/blog/historia-internetu-od-web-1-0-do-web-3-0-i-4-0/> (dostęp: 10.10.2021).

- Puzynina J., Pajdzińska A., 1996, *Etyka słowa*, w: J. Miodek (red.), *O zagrożeniach i bogactwie polszczyzny*, Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, s. 35–45.
- Siuciak M., 2020, *Problem zmiany językowej a normalizacja i kodyfikacja polszczyzny*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Linguistica” 54, s. 9–17. <http://dx.doi.org/10.18778/0208-6077.54.01>
- Skowronek B., 2013, *Mediolingwistyka. Wprowadzenie*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Skudrzyk A., Warchala J., 2002, „Pani doktor, jak się wyrobię, to wpadnę” – błąd czy nowa norma zachowań językowych, w: S. Gajda, K. Rymut, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Język w przestrzeni społecznej*, Opole: Uniwersytet Opolski, s. 197–202.
- Skudrzyk A., Warchala J., 2020, *Katowicka szkoła socjolingwistyki. Od mikro-obszary do ujęć dyskursywno-komunikacyjnych*, „Socjolingwistyka” 34, s. 23–41. <https://doi.org/10.17651/SOCJOLING.34.2>
- Szpunar M., 2012, *Nowe-stare medium. Internet między tworzeniem nowych modeli komunikacyjnych a reprodukowaniem schematów komunikowania masowego*, Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN.
- Tokarczuk O., 2019, *Przemowa noblowska Olgi Tokarczuk*, <https://www.nobelprize.org/uploads/2019/12/tokarczuk-lecture-polish.pdf> (dostęp: 10.10.2021).
- Trout J., Rivkin S., 2000, *Wyróżniaj się lub zgiń. Jak przetrwać w erze morderczej konkurencji?*, Kraków: IFC Press.
- Trzynadłowski J., 1982, *W kręgu gatunkowych wyznaczników form dziennikarskich*, w: J. Trzynadłowski, *Sztuka słowa i obrazu*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 358–369.
- Wilkoń A., 2002, *Spójność i struktura tekstu. Wstęp do lingwistyki tekstu*, Kraków: Universitas.
- Wojtak M., 2004, *Gatunki prasowe*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Wojtak M., 2014, *O gatunkach wypowiedzi i ich prasowych konkretyzacjach*, „Językoznawstwo” 1 (8), s. 95–105.
- Żurek A., 2008, *Teorie grzeczności językowej*, „Acta Universitatis Vratislaviensis. Kształcenie Językowe” 7 (17), s. 33–43.
- Żydek-Bednarczuk U., 2007, *Spółczesność informacyjna a problemy normy językowej*, „Poradnik Językowy” 10, s. 23–33.

Żydek-Bednarczuk U., 2013, *Dyskurs internetowy*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Przewodnik po stylistyce polskiej. Style współczesnej polszczyzny*, Kraków: Universitas, s. 347–379.

© by the author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Received: 14.10.2021. Accepted: 5.03.2022.
